

ممی، پچونجا کیہ ہندے؟

سکھ جتھیندیاں دے موڈھیاں دے اک غیر-رسمی اکٹھ وچ مینوں کھڑے ہون دا موقع ملیا۔

پنجاب وچلیاں چوٹاں بارے بڑا شوریللا وچار-وٹاندرا ہو رہیا سی۔ سیاسی پارٹیاں دے نمائندے چوٹاں واسطے پئے ٹھوس قدمان بارے چائنا پا رہے سن۔ چون پرچار واسطے لوکاں دا ضمیر دھارمک پکھوں ہلون دین دی گل کیتی گئی۔

اس ساری بحث وچ کتے پنجابی جا پنجابیت بارے اُکا ہی کوئی گل نہیں چھڑی۔

میں اس پکھوں تان بالکل ہی سپشٹ ہاں کہ کسے سیاسی موڈھی نوں اس بارے سوچن دی وہل نہیں ہے۔ میرا تان اگو مقصد ہے کہ ہر پنجابی نوں ہلون سکاں کہ اوس دی پچھان خطرے وچ ہے۔

ہر پنجابی دے ساہمنے میں ایہ تہہ رکھنے چاہندی ہاں ۔

ایہ ثابت ہو چکيا ہے کہ ایس ویلے دیاں پرچلت بہاشاواں وچوں پنجابی بہت پرائی بہاشا ہے۔

جے پرو پریتم سنگھ دے تیجی وشو پنجابی کانفرنس جالندھر وچ پڑھے کنجیوت کھوج-پتر وچلیاں انہاں ستراں تے دھیان دتا جاوے تان سبھ نوں پتہ لگ گیا ہونا ہے کہ انگریزی دے کوی چاسر نوں جے پہلا انگریزی دا شاعر منیا جاوے تان اوس دا جنم ۱۳۴۰ وچ ہویا سی، جد کہ بابا فرید ۱۱۷۸ وچ جنمے سن۔ اس دا مطلب ایہ ہویا کہ چاسر پنجابی دے آد کوی بابا فرید دے پڑپوتریاں دی عمر دا ہویا تان پنجابی بولی آپے ہی انگریزی توں پرائی بہاشا ثابت ہو

گئی۔

سلیان پر بت توں جمنا دے تَتّ تک پھیلی زمین وچ ایہ بہاشا ورتی جاندی سی۔ اس پر سار انوسار پنجابی بہاشا نوں دھرتی اُتے اک بہت وڈے کھیتر وچ ورتے جان دا مان پراپت ہے۔

۳. اینسائیکلو پیڈیا انوسار ہندوستان وچلے تین کروڑ تے پاکستان وچلے اٹھ کروڑ توں علاوہ انگلینڈ، امریکہ، کینیڈا، ڈبی سمیت دُنیا بھر وچلے پنجابی بولن والے بندیاں دا جوڑ ایس ویلے اگئی کروڑ توں اُپر ہے۔

۴. انگلینڈ وچ ایس ویلے پنجابی بہاشا عام بولن والیاں بہاشاواں وچوں دوجے نمبر تے ہے اُتے کینیڈا وچ پنجویں نمبر تے۔

۵. جرمنی وچ ۶ سال دے بچے نوں سکول وچ پڑھنے پایا جاندا ہے تے تیسری جماعت تک صرف ماں-بولی یاں جرمن ہی پڑھائی جاندی ہے۔ ماں-بولی وچ ہی حساب تے سائنس وی تھوڑی تھوڑی نال پڑھائی جاندی ہے۔ کھیڈاں تے پورا زور پایا جاندا ہے تاں جو بچے دی سمپورن شخصیت اُبھر کے ساہمنے آ سکے۔ اس تران بچے آتم و شواس نال بہرپور بن جاندا ہے تے سریرک پگھوں وی مضبوط۔

۶. فرانس وچ وی اجیہا ہی حال ہے۔ انگریزی بولی نوں اوہ اپنی بولی نالوں نیویں سمجھدے ہن۔ اسے لئی بُہتی وار اپنے دیس اندر انگریزی وچ کجھ پُچھن والے نال گل کرنی ہی پسند نہیں کردے تے اوس دے سوال دا جواب دتے بناں ہی اگانہ تر پیندے ہن۔ داد دینی چاہیدی ہے مٹھی بھر انگریزاں نوں، جنہاں نے بھارت ورگے وشال دیس اُتے راج کر کے اٹھے انگریزی دا بیج تھوا دتا۔ اوناں دے سیانے سالاہکاراں نوں پوری سمجھ سی کہ دُنیا بھر وچ چھا جان اُتے اپنے آپ نوں سربوتم ثابت کرن دا اس توں ودھیا ذریعہ کوئی

نہیں کہ آپنی بولی نوں ساری دُنیا وِچ پھیلا دِتا جاوے۔
 انگریزاں نوں ایہ پوری تراں پتہ سی کہ جدوں وی بچے نوں سکول
 دے بُنیادی سمیں وِچ، جس ویلے اجے بچے دا دماغ پوری تراں تیار
 نہیں ہویا ہندا، جے ماں-بولی توں دور کر کے انگریزی سِکھن ول
 لا دِتا جائے تاں اوہ بچہ کمزور شخصیت دا بن جاندا ہے۔
 بولی سِکھن دا ایہ اصول ہر وکست دیس نوں پتہ ہے کہ جے بچہ
 سکول دے پہلے چھ سال صرف ماں-بولی وِچ پڑھے تاں اوس دے دماغ
 دا کمپیوٹر ایناگو رواں ہو جاندا ہے کہ اوس توں بعد کوئی وی
 ہور بولی دا اکھراں اوہ اپنے پہلاں دے سِکھے اکھراں نال میل
 کے پھٹ سِکھ لیندا ہے۔

جہڑا دوجا پگھ اکھوں پروکھے ہو رہیا ہے، اوہ ایہ ہے کہ بولی
 دیاں بریکیاں سمجھے بغیر آپنی سبھیتا نال ڈونگھیائی نال واقفیت نہیں
 ہو سکی تے بچہ آپنی وکھری پچھان قائم نہیں کر سکا۔ اس تراں
 بچے دا دماغ دو ہسیاں وِچ ونڈیا جاندا ہے۔ نہ تاں اوہ آپنی
 سبھیتا وِچ رچیا تے نہ ہی دوجی سبھیتا دا رنگ اوس اتے پوری
 تراں چڑھ سکا ہے۔ کسے وی سبھیتا دے رنگ وِچ رنگے جان لئی بولی
 دی پکڑ مضبوط ہوئی ضروری ہے، آتم-وشواس کُٹ کُٹ کے بھریا ہونا
 چاہیدا ہے تے اوس سبھیتا دے اتھاس دے ہر پہلو توں واکف ہونا
 ضروری ہے۔

انگریز حاکماں دی بچے دی مانسکتا نوں اپنی باریکی نال سمجھ
 کے چلی چال نے مینوں قائل کر چھڈیا ہے۔ نتیجہ ساڈے سبھ دے ساہمنے
 ہے:

۱۔ پنجاب وِچ آپنی بولی نوں اُکا ہی ترجیح نہیں دتی جاندی۔

۲۔ پنجاب دے وڈے انگریزی مادھیم والے سکولن وچ پنجابی بولن تے بچیاں نوں جرمانہ دینا پیندا ہے جاں سزا دتی جاندی ہے۔

۳۔ سکول وچ تیجی جماعت تک صرف ماں-بولی پڑھائی جان تے نہ تاں حکمران تیار ہن تے نہ ہی ماپے۔

۴۔ پنجابی ماپے آپنی بولی اُپر ماں کرن دی بجائے اس نوں ان پڑھاں

دی بولی کہن لگ پئے ہن۔ جے یقین نہیں تاں اس واقعہ نوں سُن

لوو۔ اک اکٹھ وچ بولی دی مہتا بارے جدوں میں دسنا شروع

کیتا تاں پیندو تے شہری ماپے اگانہ ودھ ودھ کے بول رہے

سن، ”انگریزی نہ پڑھا کے کیہ بچے ان پڑھ بنا لئیے؟“ ہُن دسو،

کیہ صرف عمر دے پہلے ست جاں اٹھ سال بچے نوں ماں-بولی تے

آپنی سہمیتا وچ پرپک کرن نال تے اگوں بہاوین زندگی بہر انگریزی

جاں کوئی وی ہور زبان پڑھن نال بچے ان پڑھ بن جانگے؟

اشکے انگریزاں (مکولے) دی اس نیتی دے، جنہاں نے بولی دے گیڑ وچ

پنجابیاں نوں روڑھ کے صدیاں دی بہاشائی غلامی دے چھڈی ہے۔

کیہ کوئی پنجابی مینوں ایہ دس سکدا ہے کہ پہلیاں تن جاں چار

جماعتن وچ آپنی بولی نہ پڑھن جاں نہ بولن نال کیہ اوہ پنجابی

دی تہاں انگریز بن جائے گا؟

ایہ اُکا ہی غلط خیال ہے کہ بعد وچ بچہ دوجی زبان نہیں

سکھ سکدا۔ کھوج ایہ ثابت کر چکی ہے کہ دُبہاشی جاں تَبہاشی انسان

اوپی کامیاب ہن، جہڑے آپنی ماں-بولی وچ پہلاں پرپک ہندے ہن۔

انگریزی بہاشا اس لئی کامیاب ہے، کیونکہ ہر انگریز وگیانی، ہر انگریز

ساہتکار، ہر انگریز لیکھک آپنی بولی نوں ودھیا ساہت نال بہرپور کرن

دا اچھک ہے۔

جد کہ ہر پنجابی آپنی بولی دا پچھوکر جائے بغیر اپنے آپ نوں

نیواں منّ کے آہنی بولی نوں دفن کرن دے حق وچ ہے۔
آہنی سبھیتا تے آہنی پچھان نوں ختم کر کے جتھے اسیں آہنی ماں-بولی
نال دھکا کر رہے ہاں، اوٹھے اسیں پنجابی لوک بناں کارن انگریزی
دے پچھلگ بندے جا رہے ہاں۔

ساڈے بچے اڈھے پنجابی تے اڈھے انگریز بن کے آتم-وشواس بھرپور
نہیں بن سکدے۔ آہنی پچھان گوا کے پنجابی ماپے اپنے بچیاں نوں کیہ
بناؤنا چاہندے ہن ؟

کیوں نہیں پنجابی آہنی بولی نوں اپنا بھرپور کر سکدے کہ انگریز وی
پنجابی سکھن نوں ترجیح دین تے پنجابیاں نوں عزت نال ویکھن تاں
جو پنجابیاں دا پوری دُنیا وچ مان نال سِر اچّا ہو سکے۔
میں ضرور دسنا چاہانگی اوس فرانسیسی ودوان بارے، جو بابا فرید
اُتے کھوج کرن پنجاب آیا سی۔

اوہ دلی وچ سانوں ہوائی اڈے تے ملیا تے جہاز دی اڈیک
کردیاں ٹٹی پھٹی انگریزی وچ گل بات کرن لگ پیا۔ کہن لگا،
”میں بہت اُمید نال اٹھے آیا سی۔ میں بابا فرید توں پہلاں دی
پنجابی بارے کھوج کرن آیا سی۔ پورے پنجاب دیاں یونیورسٹیاں، بہت
سارے کالج تے سکول وچ میں گھمیا پر اک وی بچے نوں اوس
بارے پتہ نہیں سی۔ پور تاں پور نئے پر تیشٹ اُستاداں نوں وی پورا
پتہ نہیں سی۔ جنہاں اُستاداں نوں پتہ سی، اوہ وی اپنا گھٹ کہ
اونان توں وڈھ مینوں اوس بارے پتہ ہے۔ میں اپنے اک ویدیارتھی نوں
لالا کرپا ساغر اُتے کھونج کرن دا کم دتا ہویا ہے، جس نے
مہاراجہ رنجیت سنگھ بارے لکھیا ہے۔ بابا فرید توں پہلاں دی پنجابی
تاں کتے رہی، لوک بابا فرید بارے ہی پُری تراں نہیں جاندے تاں
لالا کرپا ساغر بارے کیہ جاندے ہونگے؟ تہاڈے پنجاب دے سکول دے

پچیاں وچ تان بہوتیاں نوں آپنے گورواں دے ناں وی نہیں پتہ۔ تہاڈے
دھرم دا پچھوکر اپنا تازہ ہے، فر وی اس بارں پورا گیان بڑے
گھٹ لوکان نوں ہے۔

”میری چمڑی ویکھ کے پنڈاں وچلے بہوتے بچے میرے ول بھجے
اؤندے سن تے اؤندے سار مینوں ہیلو کہندے سن۔ کمال دی گل
ہے کہ کسے بچے نے مینوں ہتہ جوڑ کے ’ست سیر اکال‘ نہیں آکھی۔
کنے افسوس دی گل ہے کہ تسیں سبہ اپنی سبھیتا چھڈ رہے
ہو۔ اس تران پوری دُنیا وچ تسیں انگولے رہ جاووگے۔ تسیں اپنی
پچھان چھڈی نہیں کہ دُنیا بھر دے لوک تہانوں چھڈ دینگے۔“

اپنی دیر نوں ہی اک ہور پنجابی ڈاکٹر دا ٹبر اوٹھے پہنچ
گیا۔ اوہ وی ساڈے کول ہی آ کے کھڑے ہو گئے۔ میں اوناں نوں کیہا،
”جہاز اک گھنٹہ پچوونجا منٹ لیٹ ہے۔“ اوناں دی بیٹی جو ستویں
جماعت وچ پڑھدی سی، اک دم بولی، ”ممی، پچوونجا کیہ ہندے؟“
اوہ فراسیسی میرے ول ویکھ کے بولیا، ”میدم، اپنی گو پنجابی تان
میں پہلاں ہی سکھ کے آیاں۔ آج مینوں دھکا لگیا ہے۔ تہاڈے بچے
تہاڈی بولی توں پوری تران ٹٹ رہے ہن۔ تہاڈے وچوں کوئی وی
فکر مند نہیں۔ میں شاید ہن دوبارا پنجاب کدے نہ آواں، پر اپنا میں
یقین نال کہہ سکدا ہاں کہ میرے پڑپوترے ویلے تک ادھی پنجابی سبھیتا
دا خاتمہ ضرور ہو چکيا ہووے گا تے رہندی دُنیا تہاڈا گدھا
تے بہنگڑا پچھلیاں رکارڈ کیتیاں کیسٹاں وچ ہی ویکھ سکیگی۔“
کیہ کسے حکمران تک ایہ آواز پہنچی ہے جاں کسے پنجابی دی ضمیر
اس نال کنبی ہے؟

اسیں اپنی ماں-بیلی دا گھیرا سیمت کر کے ہولی ہولی اوس نوں چار-دیواری
اندر بند کر کے رکھ رہے ہاں۔

چار-دیواری وچ وی آئے بچے نوں بجلی دی تھاں 'لائٹ' کہن لئی پریردے
ہاں۔

آپنی بولی تے آپنی سبھیتا وچ پرپک ہون توں بعد جے کوئی پنجابی
امریکہ، انگلینڈ جا کینیڈا وچ اچے عہدے تے آپنی محنت نال
پہنچدا ہے تاں سارے اوس نوں عزت دی نظر نال ویکھدے ہن تے
اوس اک انسان کارن پورے پنجابیاں دا ناں روشن ہندا ہے نہ کہ
امریکن دا۔ یانی آئے پچھوکر نال بندے دیاں جڑھاں توڑن تے
وی ٹڈیاں نہیں۔

جے اجیہا بندہ آپنی پچھان چھڈ دیویگا تاں کسے جوگا وی نہیں رہ
سکدا۔ اوہ وی بھیڑ وچلا اک بندہ ہی بن کے رہ جاویگا۔
آپنی بولی تے آپنی سبھیتا نال موہ تیاگ کے پنجابی وی اک وڈی
بھیڑ وچ گم ہو جان لئی تیار ہو رہے ہن۔ جے کسے پنجابی دی
ضمیر ہلونی گئی ہووے تاں ہن وی ویلا ہے جاگن دا تے آپنی بولی
پرقتی دھروہ دا، خاتمہ کرن دا۔

اؤ، رل کے ہنبھلا ماریئے تے آپنی بولی تے آپنی سبھیتا اُتے
فخر کریئے، آئے بچیاں نوں پنجابی اُتے پنجابیت اُتے مان کرنا
سکھائیئے تے آپنی بولی نوں ودھیا ساہت نال بھرپور کریئے۔
اؤ، پنجابی زبان دی عبادت کرنی سکھیئے تاں جو دوسری سبھیتا
دے لوک وی اس بولی نوں سکھن دے چاہوان ہون تے ساڈی بولی دا
گھیرا فیر ودھن لگ پوے۔

ساڈے بچے جے تیجی جماعت توں بعد دو جاں تین بہاشاواں وی سکھدے
ہن تاں بہت ودھیا گل ہے۔ پر سوچو جے اوہ سری گورو گرتھ صاحب
جی جاں پور دھارمک گرتھاں دا ارتھ سمجھن لئی پنجابی دی تھاں انگریزی
وچ کیتے ترجمے نوں پڑھدے ہن تاں کیہ ایہ ٹھیک ہے؟ آئے پچھوکر

بارے کیہ اسپں دوجیاں دی بہاشا راہیں سگھنا چاہ رے ہاں؟
 کاش! جاگے کوئی اودھم سنگھ ورگا ویر تے آپنی ماں-بولى دے پریم
 دی گولی ہر پنجابی دے سینے وچ داغ دیوے۔
 کوئی تاں نترے جہڑا پنجابی بچیاں نوں پنجاب دے وچ ایہ دس سکے
 کہ پچوٹا کیہ ہندا ہے؟

۵

۵

نیں زبان پنجابیئے: تیرے پتتاں تیری قبر وچھائی وے!

جدوں میں ستویں جماعت وچ پڑھدی سی تاں ساڈے سکول دی پرنسپل
 سویر دی پرارتنہا توں بعد دس منٹ بائیل ضرور پڑھاؤندی ہندی
 سی۔ اک دن اوناں کہانی سنائی 'ٹاور عوف ببیل' دی۔ میڈم کہن
 لگی، ”عراق وچ کجھ لوک رب تک پہنچن دی کوشش کرنا چاہندے
 سن۔ اسے لئی اوناں بہت اچی مینار بناؤن دی کوشش کیتی۔ جدوں
 اوہ مینار اسمان نوں چھونہدی محسوس ہون لگی تاں رب نوں فکر
 پے گیا کہ ہن کوئی ترکیب ورتی چاہیدی ہے۔

”کافی سوچ وچارتے بعد رب نوں اک ترکیب لہی، جس نال
 کسے دا کوئی نقصان نہیں سی ہونا۔ اوس نے جادو نال راتو رات
 سبھ کم تے لگے بندیاں دیاں بولیاں بدل دتیاں۔ نتیجے وجوں سویرے
 کم تے پہنچے بندیاں دی حالت ایہ ہو گئی کہ جدوں گارا منگیا
 جاندا تاں پھراؤن والا پتھر پھرا دیندا۔ اک دوجے دی بولی دی

سمجھ نہ آؤن کر کے پہلاں اوہ غُصے ہون لگ پئے تے فیر لڑائی کرن
لگ پئے۔ سو مینار دا کم رُک گیا، پر سنسار وچ الگ الگ قسم
دیاں بولیاں ہوند وچ آگیاں۔“

پڑھاؤن توں بعد میڈم کہن لگے، ”تسیں بولو میں سمجھ جاندی ہاں۔
میں بولاں تاں تسیں سمجھ جاندے ہو۔ پر اک بہاشا ہے، جو بنان
بولیاں سمجھ آ جاندی ہے، تے اوہ ہے پیار دی۔ ہُن تسیں سمجھ
ہی چکے ہووگے کہ جدوں وی اک دوجے دی بہاشا سمجھ نہ آ رہی
ہیوے تاں لڑائی کرن دی بجائے پیار آتے ملورتن رکھو تاں رب تے
وی جت پراپت کر سکدے ہو۔“

اس کہانی وچلا بولی بارے گوڑھ گیان مینوں اودوں اُکا ہی سمجھ
نہیں سی آیا۔ فر اسلام دی نیہ پگیاں کرن والا حضرت محمد دا
اتہاس پڑھیا۔ لکھیا سی کہ کیویں اونان نوں منن والے ایران تے
یونان ورگیاں بہاریاں تیہزیباں تے وی چھا گئے سن۔ ڈیڈھ سو سال
دے اندر اندر ایران، چین، ہندوستان، مدھ ایشیا، سپین، افریکہ تے
فرانس دے بارڈر تک فتح پراپت کرن توں بعد حضرت عمر نوں پچھیا
گیا کہ فتح کیتے شہراں دی بولی وکھری ہے تاں کیہ اتھے عربی جاری
کر دینی چاہیدی ہے؟ جواب وچ اونان کیہا، ”بولی تاں اپناؤ پر پی
آپنی جاری کر دیو۔“ نتیجے وجوں انہاں ملکاں دی آپنی پچھلی تہذیب
نال پی بدلن کارن نعطہ ٹٹ گیا۔

اس اتہاس وچوں اپنا کو نچوڑ تاں مینوں سمجھ لگ گیا کہ
آپنی تہذیب نالوں نعطہ توڑن وچ ماں بولی توں ٹٹنا ہی بتھیرا ہندا
ہے۔

فر مینوں بچے دی مانسکتا بارے پڑھن دا موقع ملیا۔ ماں بولی دا
بچے دے ودھدے دماغ اتے پیندے اثر بارے کیتیاں انیک کھوجاں

پڑھن دا وی موقعِ ملیا۔ انہاں ساریاں چیزاں نے وی مینوں اینا
وچلت نہیں سی کیتا، جِنّا کہ بہاشا-وگیانیاں ولوں کیتی کھوج دا
سِٹّہ پڑھ کے میں ہو گئی۔

بہاشا-وگیانیاں نے امریکہ، افریکہ، آسٹریلیا تے ایشیا وچلیاں گجھ
بہاشاواں دی موت دا اعلان کر دتا ہے تے کافی پور بہاشاواں دے
دردناک انت بارے آگاہ وی کر دتا ہے۔

۱۹۹۲ وچ گروس نے اپنی کھوج دے آدھار تے ایہ دسیا کہ ۶،۸۰۰

دے قریب بہاشاواں دُنیا بھر وچ ایس ویلے بولیاں جا رہیاں ہن،
پر انہاں وچوں لگبگ ادھیاں (پنجاہ پرتیشٹ) ایسیاں ہن، جہڑیاں
ختم ہون دے کنارے ہن۔ اوس کھوجی نے ایہ وی دسیا کہ ایہ خاتمہ

اپنی تیزی نال ہو رہیا ہے کہ اندازاً ہر پندرہ دینیں اک بولی
ختم ہوئی جا رہی ہے۔ اس کھوج دا جہڑا سبھ توں خطرناک حصہ سی،

اوہ سی گروس دا ایہ کہنا کہ چالیہ پرتیشٹ پور بولیاں اگلے
پنجاہ سالوں وچ ختم ہو جائیگیں۔ اس دا مطلب ایہ نکلدا ہے کہ
سنسار وچ بولیاں جا رہیاں پنجاہ جمع چالیہ یانی نئے پرتیشٹ بولیاں
ختم ہون دے کنارے ہن۔ ایہ تاں سپشٹ ہو ہی گیا کہ اسیں صرف
چھ سو بولیاں (یانی دس پرتیشٹ) دے سہارے ہی اک دوجے نال وابستا
رکھ سکانگے۔

اس کھوج دے نتیجے توں دُنیا بھر وچ ہلچل مچ گئی تے پور
وی بہاشا-وگیانی اسے کھوج وچ رُجھ گئے۔ ایہی سِٹّہ ہن سبھ دے
ساہمنے سی۔

دراصل ۱۹۹۲ وچ ہی امریکہ وچ بولیاں جا رہیاں زباناں وچوں سینکڑے
ختم ہون دے نیڑے سن تے آج دی تریک وچ اوہ ساریاں بولیاں
آپنی سبھیتا دے ہر اک انش سمیت لوپ ہو چکیاں ہن۔ جہڑیاں

وی زبانان ویہویں صدی تک گھسڑدیاں پھنچیاں، اوناں وچوں بہوتیاں
 دیاں لپیاں بدل چکیاں سن تے کجھ کو نے آخری ساہ ویہویں
 صدی وچ لے وی لے۔ جوویں و سکونسین وچ موہیکن، کیرو لینا وچ
 کوٹابا، کیلیفورنیا وچ یاہی، میسوچیٹس وچ مشپی، آد۔
 ۱۹۹۵ وچ کروس نے امریکہ وچ انگریزی توں سوا بولیاں جا رہیاں
 الگ الگ بہاشاواں اُتے کیتی کھوج دا سٹہ فر ساری دُنیا ساہمنے
 رکھ دتا۔ اوس ویلے دیاں ۱۷۵ زبانان وچوں ۱۵۵ بولیاں خاتمے
 ول تہ پئیاں سن، یانی ۸۹ پرتیشت زبانان دا خاتمہ تے اینیاں
 ہی سبھیاتاواں دا انت۔ اوکلاہوما وچلیاں بولیاں جا رہیاں زبانان وچوں
 صرف دو زبانان ہی بچ سکیاں ہن، جہڑیاں بچے بول رہے ہن،
 جد کہ کیلیفورنیا وچلیاں پنجاہ الگ الگ زبانان دی قبر خود
 چکی ہے۔ واشنگٹن وچلے الگ الگ ملکاں توں آ کے وسے لوکاں
 وچلیاں سولہاں ہندوستانی بہاشاواں وی مکمل طور تے نشٹ ہون لگیاں
 ہن۔ الاسکا وچلیاں ویہہ زبانان وچوں وی اگلی پشت تک پھنچن

والی زبان صرف انگریزی ہی بچی ہے۔

۱۹۹۵ وچ ہی کروس نے ہور بہاشا-وگیانیاں نال رل کے بچیاں زبانان
 بارے وی اپنا انتہ سٹہ دُنیا دے ساہمنے رکھ دتا کہ امریکہ
 وچلیاں چالو زبانان وچوں ۲۵ تاں سن ۲۰۰۰ وچ ختم ہو جائیگاں،
 ۱۲۵ زبانان سن ۲۰۲۵ وچ تے ۱۵۵ زبانان ۲۰۵۰ سن وچ ختم ہو
 جائیگاں۔ جہڑیاں ۲۰ زبانان بچنکیاں، اوہ اگلے دس کو سالان وچ
 دفن ہو جائیگاں۔

اس سٹے دے نال نال سارے بہاشا-وگیانیاں نے کسے وی زبان
 تے اوس نال جڑے سبھیچار دے خاتمے دے کارن وی سپشٹ کر دتے۔

سبھ توں وڈا کارن سی بچیاں تک اوس زبان دا نہ پہنچنا۔ جدے
 وی مایے کسے دوسری زبان نوں اپنا لیندے ہن تے اپنے بچیاں نوں
 وی ماں-بولی چھڈ کے دوسری زبان سکھن نوں ترجیح دندے ہن تاں
 ہولی ہولی بولی دی لپی بدلن دے نال نال بولی دی جڑھ اوسدی سبھیتا
 سمیت ختم ہون دے آثار شروع ہو جاندے ہن تے اگلے لگہگ پنجاہ
 گو سالن وچ بولی ختم ہو جاندی ہے۔

۱۹۹۳ وچ امریکہ دے سینسس بیورو نے جاری کیتی رپورٹ وچ وی
 سپشٹ کیتا کہ امریکہ وچلے ہندوستانی خاصکر پنجابیاں وچوں صرف
 سو گو گھر تاں اجیہے ہن، جنہاں دے گھر وچ ماں-بولی دی ورتوں
 جاری سی۔ باقی سبھ گھراں وچ بچیاں نال بولن ویلے صرف انگریزی
 دی ورتوں کیتی جاندی سی۔ یانی امریکہ وچ باہروں آئے بھارتی اپنی بولی
 پوری تراں تیاگ کے انگریزی زبان نوں اپنا رہے سن۔ سٹے وجوں
 بھارتی مول دے امریکہ وچ وسے بچے جہڑے اپنی بولی پوری تراں تیاگ
 رہے سن، وچ ۷.۲ پرتیشٹ توں وادھا ہو کے دس سالن وچ (۱۹۹۰
 سن تک) ۲۸.۴ پرتیشٹ تک پہنچ گیا سی تے ہن لگہگ سو پرتیشٹ
 پہنچن دے نیڑے ہے۔

ولسن نے ۱۹۹۲ وچ کیتی کھوج وچ ایہ ثابت کیتا کہ دھرتی اُپری
 ونسپتی آتے جانوراں دیاں اندازاً دس لکھ قسماں وچوں ہر سال
 اک قسم ختم ہو رہی ہے، کیونکہ اوناں دا آلہ-دوالا بدل رہیا ہے
 تے ہوا وچلا پُدوشن اس دا اک کارن ہو سکدا ہے۔

گجھ اسے تراں دا ہی اثر زبان دے خاتمے ویلے اوس نال جڑی
 سبھیتا تے وی پیندا ہے۔ جوہیں ہی تہاں تے ماحول بدلیا، پیہراوا
 تے رواج وی بدلے۔ اپنے کمکار نوں چلاؤن، قانون نوں اپناؤن تے

سمجھن لئی بولی دا بدلنا وی لازمی ہو جاندا ہے۔
 اس تران دے زبان دے بدلاو نوں کینگج شِفٹ' کپھا جاندا ہے۔
 جے چھوٹے پدھر تے ہووے تاں بہوتیا نقصان نہیں ہندا، پر
 جے وڈی پدھر تے ہو جائے تاں زبان دی موت دا اعلان ہندا ہے
 تے نال ہی اوس نال جڑی سبھیتا دا۔

بہاشا-وگیانیاں دی چنتا ایہ ہے کہ اپنی وڈی پدھر تے جے اگو
 ویلے الگ الگ سبھیتاواں دا انت ہو جائے تاں سبھ اگو سبھیتا
 والے لوک اگو جے ہی کماں وچ رچے تے اگو تران دا کھانا،
 پینا، رہنا آتے اگو ہی روٹی تے عرباں-کھرباں ولوں پہنچنا
 مارو مار کر دیویگا۔

گل تان سہی ہے۔ جے سوکھے ارتھاں وچ سمجھئے تان اگلے سو سال
 بعد ہندوستان وچلے انگریز (پنجابی تان بہاشا-وگیانیاں انوسار رہنے
 ہی نہیں) جاں افریکہ وچلے انگریز امریکہ وچ رہن نوں ہی پہل
 دینگے۔ اپنی بہاری پدھر تے ہلجھل ٹھیک نہیں رہندی تے لڑائی نوں
 جنم دندی ہے۔

کسے وی بہاشا تے آتم-گھاتی حملہ اودوں ہندا ہے، جدوں ماپے اپنی
 بہاشا نوں نیواں سمجھن لگ پین تے اپنے بچیاں نال اوس نوں بولنا
 نہ چاہن۔ جدوں بچے ماں-بولی وچ بولنا ہین سمجھن تے دوستاں نال
 ہور بہاشا بولن جاں زندگی وچ اگانہ ودھن لئی دوجی بہاشا اپناؤن
 تے دوجی بہاشا وچ ہی نوکری نوں ترجیح دین، تان اوس بہاشا دی
 عمر تھوڑی رہ جاندی ہے۔ تیجی پشت تک پہنچدے پہنچدے بہاشا تے
 اوس نال جڑی سبھیتا دا وی قتل ہو جاندا ہے۔ اس نوں کینگج
 مردّر' کپھا جاندا ہے۔ اس نال اک جنس دا خاتمہ، اوس نال جڑے
 لائق دماغ تے اوناں راہیں رچت ساہت، اوس نال جڑی سبھیتا دے

چنگے انش تے اوس سبھیتا وچلے تیوہار تے اوناں دا پچھوکر،
 سبھ دا قتل ہو جاندا ہے۔ سبھ توں ضروری گل ایہ ہے کہ صرف اوس
 بہاشا دا قتل ہندا ہے، جہڑے دوجی بہاشا والیاں توں اپنے آپ نوں
 نیواں سمجھدے ہوں، کیونکہ دوجی بہاشا والے کدے وی اجیہے لوکاں نوں
 اپنے وچ چلن نہیں دندے۔ اس تراں دے لوکاں نوں دوجی بہاشا والے
 نیواں سمجھدے ہوئے قانون دے دائرے وچ
 رول کے جا دبا کے ہولی ہولی ختم کر دندے ہن تاں جو اُنھا دے
 کم-کار تے حملہ نہ ہو جائے۔
 جہڑے اپنی بہاشا تے سبھیاچار توں ٹٹ چکے ہوں، اوناں دا پچھوکر
 اوناں دی سہائتا لئی کتے پہنچ ہی نہیں سکدا تے اوہ سوکھے ہی
 دوجی بہاشا والیاں تہلے دب جاندے ہن۔ اس دے اُلٹ جے کوئی انسان
 اپنی بہاشا دا ماہر بن کے دوجی بہاشا والے دیس وچ پہنچدا ہے تاں
 لوک اوس نوں ذہین من کے اوس اگے سر جھکاؤندے ہن تے مان
 نال اپنے دیس وچ سدا دندے ہن۔
 کروفرڈ نے ۱۹۹۵ وچ بڑے صاف شبدان وچ ہندوستانیوں دے منہ
 تے چیپڑ ماری کہ 'صرف انگریزی' پالسی نال ہندوستانی حکمران تے
 ہندوستانی ماپے فخر محسوس کرن لگ پئے ہن، جس نال اوناں دی سبھیتا
 دے کافی انش مگ چکے ہن، جہڑے اوناں دے تیوہاراں وچ آؤندے
 بدلاو دس رہے ہن۔ اس نال اوناں نوں اگا ہی کوئی فائدہ
 نہیں ہون لگا۔ ہندوستانیوں دے مناں دی ڈونگھیائی وچ تاں ایہ پھسیا
 پیا ہے کہ اوہ نیویں ہن، کیونکہ اوناں دی ماں-بولی نیویں ہے۔
 اس نیقی نوں اپناؤن وچ پنجابی سبھ توں اگے ہن، جو انگریزی
 بولی سکھ کے گوریاں دے گھراں وچ جھاڑو پوچے لاؤن لئی وی تیار
 ہن، پر اپنی بولی تے اپنی سبھیتا اتے فخر کرن نوں تیار نہیں۔

پنجابی حکمران انگریزاں وچ رل کے اوٹھوں دے عام آدمی توں وی
بدتر رہ جاندا ہے تے اتھے پورا راج کرن نوں تیار ہن، پر
پنجابی زبان نوں کوئے وچ دھک کے۔

بولی دا ناس مارن وچ سبھ توں وڈا ہتھ ہندا ہے سکول دا۔ امریکی
خوجیاں نے زباناں دے خاتمے دے کارناں وچوں ایہ وی اک وڈا
کارن منیا ہے، خاصکر پری-نرسری سکول وچ ورتی جا رہی ماں-بولی توں
سوا کوئی ہور زبان۔ ڈو جی وڈی مار بورڈنگ سکول وچ بولی جا رہی
انگریزی زبان تے اوس نوں نہ بولن تے لگے جرمانے کارن وی
کئی ماں-بولیاں نشٹ ہو رہیاں ہن۔ ایہ تاں ہندی ہے چھوٹے بچیاں
دے دلاں اتے چھاپ کہ اوناں دی ماں-بولی ہین ہے تے ڈو جی بولی
دے ٹھوسن کارن اوسے وچ گھبھے تری جاندا ہے ہن۔ جے اس دوران
بچے نال گھر وچ ماں-بولی تے زور جاری رہے تاں بچے دا
گجھ کو واسطہ ماں-بولی نال بنیا رہندا ہے، پر جے گھر وی اوپری
بولی ہی ورتی جاندا ہے تاں بچہ اپنی سبھیتا توں پوری تراں ٹٹ جاندا
ہے۔

ڈو جی چیز جھڑی زبان دے خاتمے دا اعلان کردی ہے جاں کینگج شفت
تے مجبور کردی ہے، اوہ ہے بچے دا اگانہ ودھو بھوکھ۔ ماپے
جھڑی زبان وچ بچے دا ودھیا روزگار جاں کتا ویکھدے ہن جاں
زبان دی نویں زمانے وچ اچائی تک پہنچ ویکھدے ہن تاں اوہ اپنے
آپ ہی اس ول کھچے جاندا ہے ہن تے اپنے بچے دے بھوکھ بارے
سوچدے ہوئے اوس نوں ماں-بولی توں پرہاں دھک دندا ہے ہن۔
جھڑی تیجی ضروری چیز کسے وی بولی دے بچاؤ لئی چاہیدی ہے اوہ ہے
سرکاری پدھر تے اوس دی ورتوں تے اوس بولی وچ اگانہ-ودھو انڈسٹری،
جوین کمپیوٹر وچلے روزگار، پیسے دا آدان پردان تے بینکاں وچ

اوس دی لکھتی روپ وچ ورتوں یانی ہستاجر، آد۔
 آخری ضروری چیز ہے ماں-بولی وچ ڈاکٹری، انجینیری جاں ہور وی اجیہے
 کتیاں وچ ماہر ہون لئی پڑیہاں جاں والیاں کتاباں۔
 پوری دُنیا نال سنپرک رکھن لئی آتے اپنی نویں کھوج نوں دُنیا
 بہر وچ پُہنچاؤن لئی انگریزی جاں کوئی وی ہور زبان سیکھنی کوئی
 ماڑی گل نہیں، بشرتے کہ ماں-بولی نوں مجھ کے اجیہا نہ کیتا
 جائے۔ دوسری زبان سیکھن دا ایہ اُکا ہی مطلب نہیں ہندا کہ
 اپنی سبھیتا دا خاتمہ کرنا ضروری ہے، بلکہ دوسری زبان والیاں وچ
 الگ پچھان رکھن واسطے اپنی سبھیتا نال جڑے رہنا ضروری ہے آتے
 اپنے آپ نوں بھیڑ وچ گم جاں توں بچاؤن لئی ماں-بولی دی پکڑ ضروری
 ہے۔

ٹی-وی تے ویڈیو دا مادھیم عام لوکاں نوں بولی نال جوڑن جاں دور
 کرن دا سادھن وی بن سکدا ہے۔ جے بزرگ لوک ریڈیو جاں ٹی-وی،
 تے کسے ہور زبان ولّ ودھدا جھکاؤ ویکھن تاں اوہ اپنے بچیاں
 آتے دھکوزوری ماں-بولی تھپدے نہیں تے دوجی بولی نوں اپنے بچیاں
 نوں اپناؤن لئی روکدے وی نہیں۔ اس دے اُلٹ اپنی حالت ویکھدے ہوئے
 کئی وار تاں دوجی زبان نوں اپناؤن لئی ہلاشیری وی دے دندے ہن
 تاں جے اوناں دی مالی حالت چنگی ہو سکے۔

ایہ کسے وی زبان لئی سبھ توں وڈی مار ہندی ہے، جدوں کوئی ماں-بولی
 اک سیمت گھیرے وچ سنگر کے رہ جاوے۔ ایہ سیمت گھیرا ہندا ہے،
 بزرگاں وچلی آپسی گل بات تک، صرف دھارمک سماگماں وچ ورتیا
 جانا جاں صرف کسے ریت-رواج کرن سمیں اوسدی ورتوں۔
 امریکہ وچ ہاشا-وگیانیاں ولوں ۱۹۹۵ وچ کیتی بھوکھبائی سہی ثابت
 ہو چکی ہے تے سن ۲۰۰۰ تک ۴۵ ہاشاواں ختم ہو چکیاں ہن۔

سن ۲۰۲۵ وچ باقی ۱۲۵ زبانان دے خاتمے دا اعلان وی ہو چُکيا ہے، جنہاں وچوں ۷۵ دے قریب آج دے دن ہی ختم ہو چُکياں ہن۔ جہڑا خطرناک اعلان ہندوستانیوں واسطے ہے، اوہ ہے ۲۰۵۰ سن تک باقی دیاں ۱۵۵ بچیاں بہاشاواں دا امریکہ وچ انت، جنہاں وچ پنجابی زبان شامل ہے۔

جے کوئی پنجابی اس تو چنتت ہے تاں اوہ ایہ باخوبی سمجھ سکدا ہے کہ جے ۲۰۵۰ تک امریکہ وچ پنجابی زبان دا انت نسچت ہے تاں جہڑے وی انش کسے زبان دے انت دا اعلان کردے ہن، اوہ سارے انش پنجاب اندر وی کرے پئے ہن؛ ارتھات پری-نرسری وچ گلی گلی کھلے انگریزی مادھیم سکول، ہر روزگار تے ودھیا کتا انگریزی وچ، میڈیکل تے انجینیری پڑھائی انگریزی وچ، سرکاری پدھر تے پنجابی دی ڈوروتوں تے اوس دا لاگو نہ ہونا، خاصکر آئی۔اے۔ایس ادھیکاریاں ولو پنجابی زبان دی دب کے نکھیدی تے اس نوں لاگو کرن وچ ہر پدھر تے اڑچن، پنجابی بولن والے نوں نیواں تے ان پڑھ سمجھنا آتے یونیورسٹیاں وچ ماں-بولی نوں اتساہت نہ کرنا۔ امریکی بہاشا-وگیانی کیونکہ اپنی ودی پدھر تے بہاشاواں دی موت تے چنتت ہن، اسے لئی اوناں مردی ہوئی جاں مر چُکی زبان نوں جنداں کرن دے حل وی دسے ہن۔ دو ہزار سال پہلاں مر چُکی زبان 'ہیریو' (ابرائی) نوں زندہ کر لیا گیا ہے تے ایزرائیل وچ جاں باہر اس نوں بولن والے ایس ویلے کروڑاں بندے ہن۔

کسے وی زبان وچ نویں سریوں جان پھوکن لئی اوس زبان وچ پرائمری سکولاں وچ پڑھائی ضروری ہے، سکول وچ پڑھاؤن والے ادھیپاکاں لئی اوس زبان وچ مہارت ہونی ضروری ہے، اُچ-پدھری سنگیت ہونا چاہیدا ہے، زبان کتا مہیا کرواؤن دے قابل ہونی چاہیدی ہے، یانی سرکاری عملا

ایہ زبان پوری تراں لاگو کرے تے اگلیری پڑھائی لئی اس زبان وچ
 اُچیرا تے کھوج بہرپور ساہت ہونا بہت ضروری ہے۔
 اس کم لئی ماں-بولی دیاں بریکیاں جانن والے بزرگ ماہراں دی کمیٹی
 گھن کر کے اوناں تو رائے لینی بہت ہی ضروری ہندی ہے۔ اس لئی
 سرکار ولوگھلھی گرانٹ ملنی چاہیدی ہے۔

الاسکا دے بہاشا سینئر نے سپسٹ شیداں وچ کہہ دتا ہے کہ کسے
 وی بہاشا نوں بچاؤن واسطے کوئی اوس بہاشا وچلا بزرگ جاں جوان، جس
 نوں آپنی ماں-بولی نال پیار ہے تے اوہ اپنے لوکاں وچ ایہ پیار
 واپس پیدا کرن دی ہمت رکھدا ہے، ہی ایہ چمتکار کر سکا ہے۔ کوئی
 باہرا بندہ ایہ بالکل نہیں کر سکا۔

جے ہُن وی اس پنجاب دی دھرتی تے کوئی پنجاب دا پتر اپنی
 ماں-بولی دی وچہ رہی قبر تے چنتا گرسٹ نہیں ہو یا تاں میں اعلان
 کردی ہاں کہ کوئی رائی دی جھانسی بن کے پنجابی بولی نوں آپنی چھاتی
 نال لا کے پنجاب دی دھی ضرور تتریکگی میدانے جنگ وچ، فرنگیاں
 دے وچھائے انگریزی دے جال وچوں آپنی ماں-بولی پنجابی نوں سپہلتا
 نال کڈھ کے لجاؤن دی۔

س س

۶

وتنو پار وسدے پنجابیاں دی ماں-بولی نال ساڄھ

ہالانک پاکستان توں علاوہ مینوں کتے ہور وتنوں پار جاں دا موقع
 نہیں ملیاں، پر بہت سارے عین آرائی۔ ویراں تے بھیناں دیاں چٹھیاں
 آتے فون مینوں پنجابی زبان دے سیمت ہندے گھیرے بارے پھنچے ہن۔

اک ویر نے تاں نیوجیلینڈ توں پنجابی زبان دا دوجی پشت
تک اُکا ہی نہ پہنچن کارن، بہت بہاؤک ہو کے ایہ تکان لکھ
بھیجیاں ہن کہ وتنوں پار آؤن والے ہر پنجابی تائیں میرا ایہ سُنہیا
پہنچا دیو :

جنہاں پُتتاں نوں سینے لا کے ہتھیں دودھ چُنگھایا اے،
اوناں پُتتاں نے ہی غیراں دے ہتھ ماں نوں گروی پایا اے۔
ماں-بولی پنجابی دا آج روم روم گرلایا اے۔
میرے اپنے پُت ہی ویری بن گئے، ماں نوں بلی چڑھایا اے۔
روزی روٹی خاطر جھڑے تر گئے وچ بدیساں دے،
سیہک رہی نوں چھڈ کے تر گئے آپ پھس گئے وچ عیشیاں دے۔
وسدے رہو تسیں جان والیو، ماں نوں راہ قبراں دے پایا اے،
ماں-بولی پہچان ہے ساڈی، اوسے نوں نظراں چوں گرایا اے۔
سوہنے پُترو، پچھتاؤ گے جدوں ویلا ہتھ نہ آؤنا اے،
نہ گھر دے نہ گھاٹ دے رہنا غیراں نے منہ دُناؤنا اے۔
ماں-بولی نوں جو بھل جاندا، اوناں اپنا آپ گویا اے۔
ماں-بولی پنجابی دا آج روم روم گرلایا اے۔

امریکہ وچوں وی اک عین آرائی۔ ویر دا فون پہنچیا کہ اتھے
تاں پنجابی قاعدہ ویکھنا بالکل انج جاپدا ہے، جویں ڈونگھے سمندر
ہیٹھوں سیپ وچلا موتی کڈھنا بیوے۔ کہ دیو پنجابی ویرا نوں، جھولے
وچ پنجابی دا قاعدہ لے کے اتھے آؤن، کیونکہ اتھے وسدے اوناں
لوکاں لئی ایہ بیشکیمی سوغات ہوویگی، جھڑے اپنے بچیاں دی اپنے پچھوکر
تے اپنی بولی نال سانجھ بنائی رکھن دی کوشش کر رہے ہن۔

اک ہور عین آرائی۔ ویر نے وی دُہائی پائی کہ ماں-بولی نوں بھلا
 کے اسیں آپنا آپ گوا رہے ہاں تے اس پچھان دے گم جان کارن
 ساڈے بچے ساڈی سبھیتا توں بالکل ہی کورے ہو گئے ہن۔
 اک گل تان صاف ہو ہی گئی کہ گلاب دی خُسبو ورگی، تریل دے
 موتیاں ورگی، مٹی دی مہک ورگی، پوہ دی ڈھپ ورگی تے امرت
 ویلے دی چُپ ورگی ایہ پنجابی بولی کتے نہ کتے ہر پنجابی اندر
 اک سانجھ پیدا کرن دی اجے وی سمبھالنا رکھدی ہے۔
 گوریاں نوں اس بولی نال پنجابیاں دے لگاؤ بارں بھنک لگ چُکی
 ہے، اسے لئی اوناں نے پنجابیاں دے دلاں دے تار نوں چھیڑ دتا
 ہے۔ اوناں نے عیسائی علم دا ہندی تے پنجابی وچ ترجما کر کے
 ہر عین آرائی۔ پنجابی دے گھر مُفت وندنا شروع کر دتا ہے۔ نتیجے
 وجوں اگلی پود بولی توں تان مجبوری تہت پرہاں ہو ہی رہی ہے،
 پر پنجابی سبھیاچار تے اپنے دھرم توں وی کوساں دور ہو رہی ہے،
 کیونکہ پنجابی بچیاں نوں انگریزی وچ ترجما کیتا ہویا آپنا اتہاس
 تے پچھوکر جانن دا موقع ہی نہیں مل رہیا۔ سکولان وچ بہو-گنتی
 گوریاں وچ اک-اکا بھارتی بچہ اپنے آپ نوں ساری کلاس وچ رلاؤن
 لئی پوری تراں اوناں دے رنگ وچ رنگیا جاندا ہے۔ بالکل اسے ہی
 تراں کم-کاج وچ ترقی دے لالچ نوں اوٹھوں دے رنگ وچ رچنا وتنوں
 پار بھارتی مول والیاں لئی ضرورت بن جاندی ہے۔
 وتنوں پار بنے کجھ گوردواریاں وچ اس مسلے نوں حل کرن دا
 یتن شروع ہو چکا ہے، کیونکہ گردوارے نوں صرف اک دھارمک استھان
 بناؤن دی بجائے سبھیاچار اتے سگھیا دا کیندر بناؤن دے یتن وی
 کیتے جا رہے ہن۔ مینوں دسیا گیا ہے کہ اوٹھے پنجابی سکھاؤن
 دے یتن وی کیتے جا رہے ہن، چھوٹے پہلی جماعت تک دے سکول

وی کھولھے گئے ہن تے گردوارے دی حد دے اندر ہی ڈسپینسری وی
 بنائی گئی ہے۔ دھارمک ساہت دیاں کتاباں وی اوٹھے مہیا کروائیاں گئیاں
 ہن تے سارے پنجابیاں نوں سال وچ اک وار اپنے بچیاں نوں ویہ
 دناں لئی اوٹھے اندر بنے ہوسٹل وچ اکٹھے بھیجن لئی کیہا جاندا
 ہے۔ اس نال سارے پنجابی مول والے بچیاں دی سانجھ وی بنی رہندی ہے
 تے اُنھا دی اپنے پچھوکر تے سبھیاچار نال جان پچھان وی ہندی
 رہندی ہے۔ دھارمک سماگم وی کروائے جاندا ہن، جتھے بچیاں نوں شبد
 گاؤن لئی اُتساہت کیتا جاندا ہے۔ اس تران پنجابی بچہ بہاویں کنا
 وی پچھمی سبھیتا وچ رنگیا جاوے، پر اپنی بولی بارے جانوں رہندا
 ہے تے ہور وی اپنے ورگیاں دی ہوند دے احساس نال اوس اندر اوپرے
 دیس وچ وی اندرونی طاقت بنی رہندی ہے۔
 ایہ سبھ کجھ بچے نوں اپنی وکھری پچھان تے ہوند قائم کرن وچ
 ہائی ہندا ہے تے بھیڑ پین تے پنجاب وچلے پنجابی وی پرواسی پنجابیاں
 دی حمائت وچ اُٹھ کھڑے ہندے ہن۔
 سچ ہی تاں ہے :

سانوں گرتی دے وچ نسخہ ملیا جان لڑاؤن دا،
 اپنے خون دا اک اک قطرہ دیس لئی وپاؤن دا،
 ساڈے بزرگاں گر دسیا ہک تان ک۔ جیوؤن دا،
 سانوں مان رہے گا صدیاں تک پنجابی ہون دا۔
 جے پرواسی پنجابیاں نے اپنے بچیاں نوں پنجابی سبھیاچار نال بنیہ
 رکھنا ہے تاں اس سبھ کاسے لئی پنجابی بولی نوں زندہ رکھنا ضروری
 ہے۔ اس دا مطلب صاف ہے کہ پرواسی پنجابی گھراں وچ اپنے بچیاں
 نال پنجابی وچ گل بات کرن تاں ہی ایہ زبان زندہ رہ سکی ہے،
 نہیں تاں اس دی موت تیسری پیڑیہ تک نسچت ہو جانی ہے۔

اک گل تان پکّی ہے کہ امریکن لوک پنجابیا نوں پوری تران آئے
 وچ رلن نہیں دین لگے تے کہاؤنگے اوہ پرواسی پنجابی ہی۔ جے
 پرواسی پنجابی آپنی ماں-بولی نوں آئے بچیاں تک نہ پہنچا سکے تان
 اوناں دے بچے پنجاب دی دھرتی نال کیہ موہ پالنگے تے پنجاب وچلے
 پنجابی اوناں دی مدد لئی کیویں اگے آؤنگے؟
 پرواسی پنجابیاں دی دوجی جا تیجی پیڑھی دے ہتھیرے بچے ایسے ہن،
 جنہاں نے پنجاب دی دھرتی تے کدے پیر پایا ہی نہیں۔ اوناں دا
 پنجابی بول تے سبھاچار توں نعطہ نُٹ چکّیا ہے۔ اجیہے بچے پنجابی
 بولی نال کیہ موہ پال سکدے ہن؟ افسوس دی گل ایہ ہے کہ اوناں
 دے ماپے اوناں نوں وکھری پچھان ہی نہیں دے سکے تے اجیہے بچے
 امریکنان دی وڈی بھیڑ وچ گم جان لئی تیار ہن، بہاویں ذات آتے
 رنگ دے وکھرے نوں وی سہنا پوے۔

ہن سوال ایہ اٹھدا ہے کہ اوہ پرواسی پنجابی جنہاں دے دل اندر
 پنجاب دی دھرتی نال موہ اجے زندہ ہے آتے آپنی ماں-بولی تے فخر
 محسوس کردے ہن، ماں-بولی نوں زندہ رکھن لئی کیہ کرن؟ ایہ تان پکّی
 گل ہے کہ جے پرواسی پنجابی دنیا بھر وچ فخر نال سر اچا کر
 کے فر رہے ہن تان آئے پچھوکر تے اتہاس کارن۔
 محنتی پنجابی کتے وی جا کے سکھراں تے پہنچن دی ہمت رکھدے
 ہن۔ آئے دیس-پیار، خاصکر پنجاب دی دھرتی نال کھیچ بہت سارے پرواسیاں
 نوں پنجاب دی ترقی واسطے پیسہ خرچن تے مجبور کر دندی ہے۔
 امریکن ہاشا-وگیانیاں انوسار پنجابی بولی دا پرواسی پنجابیاں وچ اگلے
 پنجاہ سالن وچ بھوگ پے جائے گا۔ پر مینوں ڈر ہے کہ جو حالات پنجابی
 بولی دے پنجاب وچ ہن، کتے پنجاب وچ ہی اوس توں پہلاں اس بولی
 دی قبر نہ پئی جائے۔

جے پرواسی پنجابی گُجھ ہمت کر سکن تان اس تراں آپنی ماں-بولی
نوں پر پھلت کر سکدے ہن

۱. پنجابی فونٹ دے کمپیوٹر پنجاب دے بینکان تے ہر وڈیاں کمپنیاں
وچ رکھنے لازمی کروا دتے جان، جنہاں نال سدھے جاں اسدھے
طور تے اوناں دا واسطہ ہووے۔

۲. ماں-بولی پنجابی دے قاعدے ہر پرواسی دے گھر ہوئے لازمی ہن۔

۳. بچیاں لئی ودھیا ساہت گھڑھن لئی لیکھکاں نوں اتساہت کرنا ضروری
ہے تان جو بچہ کتاب پڑھن لئی ماں-بولی سکھن تے مجبور ہو جاوے۔

۴. پنجابی پڑھاؤن والے اُستاد آپنی بولی وچ پوری مہارت حاصل کرن
تے دل لا کے پنجابی پڑھاؤن۔ اس واسطے جے پرواسی مہینے دے پنجاہ
ڈالر وی پنجاب وچلے پنجابی دے ماہر اُستاد لئی بھیجنا شروع کر دین
تان پنجابی زبان دے کئی آپاسک پیدا ہو جائگے تے مردی زبان وچ
جان پے جاویگی۔ اس لئی سنستہا وی تیار کیتی جا سکدی ہے۔ اس نال
گلی گلی گھلہدے انگریزی مادھیم دے پری-نرسری سکولن وچ وی ٹھلہ
پے جاویگی۔

۵. جے عیسائی دھرم دے ساہت دا ترجما پنجابی وچ ہو سکدا ہے تان
آپنے دھرم دا ترجما انگریزی وچ کر کے انگریز بچیاں نوں وی ونڈیا
جا سکدا ہے تان جو اوہ وی اس پچھوکر بارے جانن جس تے پنجابی
فخر کردے ہن۔

۶. جے پرواسی پنجابی پنڈاں دے باہر وڈے وڈے گیٹ بناؤن تے
خرچہ کر سکدے ہن تان آپنے پنڈ وچ ودھیا سکول کیوں
نہیں کھول سکدے، جس وچ پہلے چار سال تان گھٹے گھٹ ماں-بولی

پنجابی پڑھائی جا سکے تے اگوں بہاویں جنیاں مرضی بہاشاواں وچ
بچہ پریک ہو جاوے۔ ایہ بچے دی ودھیا مانسکتا لئی ضروری ہے۔

۷۔ کتا مہیا کرواؤن والیاں سنستھاواں وی کھولھیاں جا سکدیاں ہن،
جنہاں نال نوجوان پنجابیاں دی مالی حالت بہتر ہو جاویگی تے وتنوں
پار جان دی ہوڑ وی کجھ گھٹیگی۔

۸۔ عام ہی ویکھیا گیا ہے کہ پرواسی پنجابی ۶۰-۵۰ لکھ اک اک
ٹرنامیٹ تے خرچ کر دندے ہن۔ جے اس دا دسواں حصہ وی پنجابی
زبان نوں پرپھلت کرن وچ لگا دین تاں پنجاب دی نہار ہی
بدل جاویگی۔

ودھینا ساہت دی گھاٹ ہی پنجابی زبان نوں ہیٹھاں ول دھک رہی ہے
تے نوجوان پیڑھی اس زبان نوں کتا مہیا کرواؤن توں اسمرتہ سمجھ
کے اس نوں نیویں سمجھدے ہوئے اس توں پرہاں ول کھچی جا رہی
ہے۔

پنجابی وچ لکھے ساہت نوں پروتساہت کرن لئی پرواسی پنجابی بہت وڈا
رول ادا کر سکدے ہن۔

ہر پنجابی لئی، بہاویں اوہ پنجاب وچ ہے تے بہاویں ست سمندر پار،
ایہ گل یاد رکھن والی ہے:

ساڈی ذات اے پنجابی، ساڈی پات اے پنجابی

لانوں لاڈ لداؤن والی مات اے پنجابی

ساڈا دین ایمان تے اوکات اے پنجابی

کتے بہل نہ جائیو پنجابیو!

گورواں تے پیراں ولوں ملا سوغات اے پنجابی۔

پچیا وچ کتاباں پڑھن دی رچی کیویں پیدا کیتی جائے ؟

میں کوئی ستہاپت ساہتکار نہیں ہاں، نہ ہی سکھیا-شاستری ہاں۔ کئی وار میں اپنے آپ نوں بڑی عجیب جہی ستہتی وچ محسوس کیتا ہے۔ جدوں ڈاکٹراں دے اکٹھ وچ کھڑے ہوو تان بہوتے کہہ دندے ہن، ”ایہ تان لیکھکاواں وچ ہونی چاہیدی ہے۔“ جدوں لکھاریاں وچ کھڑے ہوو تان سارے ”ایہ تان ڈاکٹر ہے“ کہہ کے پاسے کر دندے ہن۔ گجھ اجیہی ہی ستہتی سولہاں ستاراں ورھیاں دی عمر دے بچے وچ وی ہندی ہے۔ نہ اوس عمر وچ چھوٹے بچے اوس نوں اپنے نال رلاؤندے ہن تے نہ ہی جوان ہو چکے لوک۔

اسے لئی بہوتے بچے اس عمر وچ اکلپین دا شکار ہو جاندے ہن جاں بھٹک وی جاندے ہن۔ انہاں پچیا نوں بٹھی رکھن واسطے اتے ٹیلیوژن دے مارے اثراں توں بچاؤن واسطے چنگا ساہت پڑھن دی رچی بہت سہائی ہو سکی ہے۔

دراصل ہر عمر دے حساب نال وکھری کتاب مہیا ہونی چاہیدی ہے۔ جدوں وی کتے کسے ویلے بیٹھے بندے نوں نیڑے تیڑے پئی کوئی پڑھن والی کتاب جاں اخبار مل جائے تان اوہ چک کے پھرولن لگ پیندا ہے اتے جے اوس وچ گجھ ودھیا پڑھن نوں لبہ جاندا ہے تان کئی وار بندہ اپنا رچہ جاندا ہے کہ اپنا اصلی کم اوس نوں چیتے ہی نہیں رہندا۔

پچیاں وچ وی اجیہا ہی واپردا ہے۔ بہت چھوٹے بچے نوں کتاب جاں کاغذ پھرن دا شوق ہندا ہے۔ چھ مہینے دا بچہ تان اوس نوں

پہڑ کے مَنہ وِچ چبّ کے سواد چکھن دا چاہوان ہندا ہے۔ فیر اڈھا
کو کاغذ اندر لنگھا کے اڈھا کو اپنی تھک وِچ لیبر کے باہر
سُت دیندا ہے۔

اسے عمر توں ہی بچے نوں کتاب پڑھن دا شوق پایا جا سکدا
ہے۔ جے بچے نوں کتاب دے باہر ہی کسے خوبصورت بچے نوں پیار
کردی ماں دی تصویر جاں پیارا جیہا خرگوش جاں گوڑھے تے رنگ-برنگے
رنگاں وِچ چڑی بنی دس جائے تاں اوہ بدوبدی اوس ولّ کھچیا جاندا
ہے۔

کتاب اندر جے خوبصورت رنگ-برنگیاں تصویراں ہوں تے پنے لشکار
ہوں دے نال نال گجھ موٹے وی ہوں تاں چھیتی پھڈدے نہیں تے
بچے اوس نوں آرام نال سارا دن گھڑیسی پھردے ہن۔
گجھ بچے تاں کتاب نال اس تراں دا لگاؤ پالدے ہن کہ نہاؤن
لگیاں وی اوس نوں چھڈدے نہیں۔ اسے لئی کئی دیشاں وِچ پلاسٹک دیاں
کتاباں ہوند وِچ آچکیاں ہن، جہڑیاں بچے نہاؤندے ہوئے وی اپنی
بالٹی وِچ نال لے کے بہ جاندا ہن تے ورقے پھرولدے رہندے
ہن۔

اس تراں کرن نال بچیاں دا کتاب پرتی موہ ودھدا رہندا ہے۔ اس
دے اُلٹ جے کتاب پھٹن دے ڈر توں بچے توں پرہاں رکھ لئی جاوے
تے اوس نوں ورقے پھرولن دی وی اجازت نہ دتی جاوے تاں بچے
ہولی ہولی اوس توں پرہاں ہو جاندا ہے۔

ماپیاں ولوں بچے توں کتاب پرہاں کھچن دا وی کارن ہندا ہے۔
کتاب دے پنے پتلے ہوں کر کے اوناں دے پھٹن دے ڈر توں کتاب پرہاں
کر لئی جاندی ہے۔ دوسری تے ضروری گل ایہ ہندی ہے کہ بہوتے
ماپے آپ ہی کتاباں پڑھن دے شوقین نہیں ہندے۔ اسے لئی دوبارا کتاب

خریدن دا سوال ہی نہیں اُتھدا۔ کجھ ماپیاں وئوں کتاب نالوں کھڈونیاں
واسطے ترجیح دتی جاندی ہے، کیونکہ بہوتے ماپیاں نوں اس بارے
اُکا ہی جانکاری نہیں ہندی کہ بچے دی مانسکتا واسطے کتاب
دی کیہ مہتا ہے۔

تیجی ضروری گل ایہ ہے کہ کتاباں میہنگیاں ہوں کارن وی کجھ
ماپے دوبارا خریدن دا ہیا نہیں کردے۔

تھوڑا وڈا بچہ اپنی اک انگل آتے انگوٹھے دی مدد نال کتاب
دا اکلا اکلا ورق بدلنا شروع کردا ہے۔ اس ویلے اوہ تصویراں
دے نال اوس وچ جڑی کہانی وی سمجھنی چاہندا ہے۔
جے لگاتار کہانی سناؤن دی عادت پائی جائے تاں بچے نوں وڈی
عمر تک ایہ شوق برقرار رہے گا۔ جے ٹیلیوژن جاں ویڈیو گیاں ول
دھک دتا جائے تاں کتاب دی وقتی کھیچ بچے نوں ہمیشہ لئی اس
توں پرہاں کر دندی ہے۔

جوانی وچ قدم دھردا بچہ وی بُہتی وار اپنے کتاب پڑھن دے شوق
نوں لگاتار چالو نہیں رکھ سکدا، کیونکہ کئی وار کتاب ہی بہت میہنگی
ہندی ہے تے بچہ خرید ہی نہیں سکدا جاں ماپے اس نوں فضول خرچ
کہہ کے چھڈ دندے ہن۔ کئی وار بچہ دوسری زبان نوں نہ سمجھن کارن
کوئی ودھیا کتاب نہیں پڑھ سکدا تے اپنے آپ نوں پور آہرے لا لیندا
ہے۔

بچے وچ کتاباں پڑھن دی رچی برقرار رکھن لئی جتھے ماپیاں دا
وڈا رول ہے، اوٹھے سرکار دا وی اہم رول ہے۔

سوویت روس نے کئی سال پہلاں اک فارمولا آزما یا سی، جہڑا سپہل
سڈھ ہویا۔ اوناں بہت ودھیا قسم دیاں بچیاں دیاں کہانیاں دیاں
کتاباں بہت ہی سوئے تے لشکار پنیاں اُتے چھاپ کے اتے خوبصورت

تصویراں سمیت ودھیا دِکھ والیاں بنا کے مارکٹ وچ لیا سٹیاں۔
اونان اس دی قیمت بالکل ہی گھٹ رکھی تے بہارت دے الگ الگ
شہراں وچ ماں-بولی دے حساب نال ترجما وی کروا دتا۔
نتیجے وجوں وکری ہوئی شروع ہو گئی تے اک دم انج جاپیا جوویں
مارکٹ وچ کتاباں دا ہڑ ہی آ گیا ہووے۔ جدوں ایہ پہلا تجربہ سپہل
ہو گیا تاں اونان اپنے دھرم تے اپنے پچھوکر نوں گھر گھر پھنچاؤن
دا وی ایہ ذریعہ بنا لیا تاں جو دُنیا دے ہر کونے وچ وسدے
نکے نکے بچے بدوبدی مزیدار کہائیاں راہیں اونان دے سبہیاچار نال
جان پچھان قائم کر لین۔

گھر گھر پھنچیاں سستیاں تے ودھیا کہائیاں دیاں کتاباں نے ساری
دُنیا وچ سوویت روس دیاں دھما پا دتیاں۔
افسوس دی گل ہے کہ پنجاب وچ گنتی دے دو جاں تن بچیاں دے
رسالے ہن تے بہت ہی تھوڑیاں بچیاں دیاں الگ الگ عمر دے حساب
نال لکھیاں کتاباں۔ منموہک تصویراں نہ ہون کر کے تے بچیاں تے
مانسک پدھر دے آدھار تے ہر عمر دے بچیاں لئی نہ لکھیاں گئیاں
ہون کر کے پنجاب دے بہو تے بچے مجبوراً دوجی زبان وچ لکھیاں
کہائیاں دیاں کتاباں پڑھن تے مجبور ہن۔ ’پیری پوٹر‘ دی وکری
ایہ ثابت کر چکی ہے کہ بچے ہالے وی پڑھن دی رچی رکھدے ہن،
بشر تے ودھیا کتاب اونان دی مانسک پدھر دی مل جائے۔
چھوٹے بچے تاں کتاب وچلیاں تصویراں نال بہاویں کھچے جان
پر وڈے بچے ودھیا کہانی لوچدے ہن، جہڑی اونان نوں کتاب لگاتار
پڑھی جان تے مجبور کر دیوے۔ جے کہانی دی پکڑ کمزور ہووے تاں
بچے جلدی ہی کسے ہور پاسے تے پیندے ہن، بہاویں دوستاں نال کھیڈن
جان ٹی۔ وی، سنگیت آد۔

گھٹیا ساہت جے گھٹّ قیمت 'تے ہر پاسے مل رہیا ہووے تاں
بچے بدوبدی اوس ولّ کھچّی تری جاندے ہن، خاصکر جے اوہ اٹیجنا
بھرپور ہووے۔ اس تراں بچے نوں غلط دشا ولّ جان توں روکنا بہت
مُشکل ہو جاندا ہے۔

پڑھائی توں تھکّ کے اُٹھے بچے نوں کدے وی نیرس کہانی پڑھنی چنگی
نہیں لگدی۔ اسے لئی کتاب اجیہی ہونی چاہیدی ہے، جس دی کہانی بچے
نوں اپنے نال لے تے بچے کہانی دی روانی دے ویگ وچ رڑھ
جاوے تے کھانا-پینا ہی بھلّ جاوے۔ دو سال دے بچے لئی لوڑبندی
کہانی وچ مار گٹائی نہ ہووے تاں ودھیا ہندا ہے تے ہر کہانی
انت وچ اک چنگی سگھیا دے جاوے تاں کیاں کہے۔
انت وچ بُرائی اُتے اچھائی دی جتّ نال بچے دا دماغ چنگا
تے حلقہ محسوس کردا ہے تے دوبارا کہانی پڑھن نوں وی اوس دا
چتّ کردا رہندا ہے۔

جتھے بال کہانی لیکھکاں اُتے بہت بہاری زمواری ہے ودھیا کہانی
لکھن دی، اوٹھے سرکار اُتے بہت زیادہ وڈی زمواری ہے، اجیہے
ودھیا ساہت نوں بچیاں تک پُہنچاؤن دی اُتے اوناں دی پڑھن دی
رُچی نوں برقرار رکھن دی۔

پنڈ پنڈ تے ہر سکول وچ لائبریریاں کھولھنیاں چاہیدیاں ہن۔
جتھے ایہو جہی سُوڈھا نہ-مُمکن ہووے، اوٹھے موبائل لائبریری بنائی
جا سگدی ہے، جہڑی کسے وڈی بسّ وچ چھیرے شیشا لا کے آسانی نال
بن سگدی ہے۔

گھٹّ قیمت تے ودھیا چھپائی وی تاں ہی سنبھو ہے، جے سرکار ولوں
اجیہے کاغذ لئی مالی سہائتا مل رہی ہووے۔ ماں-بولی نوں پرپھلت
کرن واسطے اُتے اجیہے لیکھکاں نوں پروتساہت کرن لئی وی سرکار ولوں

سنان ایلانے جانے چاہیدے ہن تاں جو بچیاں واسطے ودھیا ساہت ہوند
وچ آسکے۔

سکولان وچ وی بچیاں لئی لائبریری وچ اک پیریڈ لئی بیٹھنا لازمی
ہونا چاہیدا ہے تے جہڑی وی کتاب بچہ پڑھے، اوس وچوں اخیر
تے بچے نوں آسان سوال پُچھنے چاہیدے ہن تاں جو بچے دی پڑھن
دی رچی بارے پتہ لگ سکے۔

بچے توں پڑھی ہوئی کہانی سُننی تے بچے نوں اپنے ولوں کہانی
لکھن لئی جے اُتساہت کیتا جاوے تاں وی بچے نوں کتاباں پڑھن
دا شوق پے سکدا ہے۔

دوسری زبان وچلیاں ودھیا کہانیاں دا وی ترجما کر کے جے ماں-بولی
وچ چھاپ دتیاں جان تاں وی بچے اندر پڑھن دی رچی پیدا کیتی
جا سکتی ہے۔

میں لگبگ ڈھائی سو دے قریب الگ الگ عمر دے بچیاں نوں اوناں
دی من پسند کہانی بارے پُچھیا تاں اوناں دے جواب میرے لئی وی چانن
مُنارا ثابت ہوئے۔ انگریزی مادھیم سکولان وچ پڑھ رہے بہوتے شہری
بچے تاں ”پیری پوٹر“ دے دیوانے سن۔ پُچھن تے کہن لگے، ”اوس
وچلیاں پرا-سریرک گلاں اوناں نوں بہت چنگیاں لگدیاں ہن تے اس
راہیں اوناں نوں لگدا ہے کہ جو اوہ حقیقت وچ نہیں کر سکدے، اس
کہانی راہیں واپریا پڑھ سکدے ہن تے اوس کہانی دے ہر پنے تے
اک نویں چیز دا ساہمنے آؤنا کھچ دا کارن بن رہیا ہے۔ اوسدا
نائک غریب ہون کارن بہوتیاں دی اوس نال ہمدردی بن چُکی ہے تے
اوس دی بُرے بندیا اُتے جت بچیاں نوں بہت بہاؤندی ہے۔

گجھ کو پنڈ دے جوان بچے مسالیدار خبراں پڑھن دے زیادہ شوقین
سن جاں اخباراں وچلیاں چھپدیاں کہانیاں جنہاں وچ اوناں ورگیاں دی

زندگی دا ذکر ہووے۔

فیر مینوں پھریا کہ ساڈے چوٹی دے پنجابی لیکھکاں دے ناولاں آتے
کتاں بارے پُچھاں کہ کئے کو بچیاں نے نانک سنگھ جاں امرتا
پریتم نوں پڑھیا ہے؟ مینوں حیرانی ہوئی، کیونکہ مینوں اُمید سی کہ
شاید مینوں کوئی وی اجیہا بچہ نہ لبھے، پر سوال پُچھے جاں والے
بچیاں وچوں ست کو پر تیشت بچے اپنی ماں-بولی پنجابی وچ لکھے
ناول پڑھ رہے سن۔ افسوس دی گل ایہ سی کہ کانوینٹ سکولوں وچ
پڑھ رہے بچیاں وچوں اک نے وی حامی نہیں بہری۔

اک انگریزی مادھیم سکول وچ نوویں وچ پڑھ رہے بچے نے
اتھے تک کہہ دتا، ”آئی ڈنٹ ریڈ ٹریش۔“ ”میرے واسطے ایہ اکھر
اس تراں سن، جو میں کسے نے میرے دل اندر خنجر واڑ دتا ہووے۔
دُنیا بہر وچ اپنی ماں-بولی تے فخر کیتا جاندا ہے۔ ساڈی اپنی
سوہنی پنجاب دی دھرتی تے اک پنجابی بچہ اپنی ماں-بولی تے فخر
کرن دی بجائے اوس نوں گور کباڑ کہہ رہیا ہووے۔
ایہ کسدی غلطی ہے؟ ساڈے حکمران کیہ اس خطرے دی گھنٹی نوں اُکا
ہی نہیں سُن سکدے؟

ایہ ہر پنجابی دا اپنا فرض بندا ہے کہ اپنے بچیاں تک اپنے سبھیچار
نوں پُجدا کرے تاں جو اسیں پر پھلت ہندے رہیئے۔ ہر ساہتکار دا
وی فرض ہے کہ بال ساہت نوں ودھیا ساہت نال بہر پور کرے تاں جو
بچے اپنی ماں-بولی وچ ودھیا ساہت پڑھ سکن۔
ساڈے نرسری وچ پڑھدے بچے انگریزی دیاں تصویراں والیاں کتاباں
تاں ضرور پھرولدے رہندے ہن، پر اپنی ماں-بولی وچ لکھیاں خوبصورت
تصویراں والیاں کتاباں جھڑیاں اوناں دی مانسک ستہتی دے آدھار تے
چھپیاں ہوں، لبھن وچ اسمرتہ ہو جاندا ہن۔ کیہ اس پاسے سانون

دھیان دین دی ضرورت نہیں ہے؟ جے ویلے سر نہ جاگے تاں ساڈے پڑپوترے
شاید ا، ا، دا قاعدہ ہی ویکھن نوں ترس جان۔

۳۳۳

Next – part 3